

(1) If a heap of *grain* was piled [on part of a field] from which *leket* had not yet been collected [by the poor, even if he piled wheat in an area that had grown oats, a fine was imposed by the Rabbis and], whatever touches the ground belongs to the poor. If the wind scattered sheaves [belonging to the owner onto *leket*], one estimates the amount of *leket* the field would have

yielded and gives that to the poor. Rabban Shimon ben Gamliel says: One [need not estimate, rather one] must give to the poor the usual amount that falls [at the time of reaping which was already set at four *kav* per *kor* of seed, each *kor* = 180 *kav*, thus 1/45 of the total harvest].

(2) If the top of a single stalk of grain [that escaped the sickle] after reaping reaches the standing grain, if it can be cut along with the [other] standing grain, it belongs to the owner; but if not, [it falls under the category of: "When you reap your harvest in your field and forget a sheaf in the field, you must not go back to get it" (Deuteronomy 34:19), and therefore.] it is the property of the poor. If a stalk of grain of *leket* [which is not subject to tithing] becomes mixed up with stacked grain [which is subject to tithing; had the poor taken the *leket* before it was mixed up, it would have been free from the obligation of tithes], he [the owner must provide *leket*, free of tithes, and therefore.] must tithe one stalk of grain and give that to him [i.e., to the poor. He first takes two stalks and says the

רבנו עובדיה מברטנורא

א גדיש שלא לוקט תחתיו. מי שאסף והגדיש את העומרים למקום אחד, בתוך השרדה שעדיין לא לקטו שם העניים את הלקט: **כל הנוגעות בארץ לעניים.** דקנסוהו רבנן לפי שהגדיש על גב הלקט, אפילו הגדיש חטים על גבי לקט של שעורים, הוי כל הנוגע מן החטים בארץ לעניים: **הרוח שפזרה את העמרים.** על גבי הלקט: **כדי נפילה.** כדי שיעור שרגיל ליפול בשעת קצירה שהם ארבעה קבין לכור זרע והכור הוא שלשים סאין ומשום דאמר תנא קמא אומדים כמה לקט ראויה לעשות, קא משמע לן רבן שמעון בן גמליאל אין הדבר צריך אומד שכבר קצוב ועומד כדי נפילה, בשלשים סאין של זרע רגיל ליפול ממנו בשעת קצירה ארבעה קבין וכך יתן לעניים: **ב שובלת שבקציר.** שייך בקצירתו שובלת אחת שלא קצר וראש אותה שובלת מגיע לקמה, אם אותה שובלת נקצרת עם הקמה הרי היא של בעל הבית. שהקמה מצילתה דלא קרינן בה לא תשוב לקחתו (דברים

א גדיש שלא לקט תחתיו, כל הנוגע בארץ הרי הוא של עניים. הרוח שפזרה את העמרים, אומדים אותה כמה לקט היא ראויה לעשות, ונותן לעניים. רבן שמעון בן גמליאל אומר, נותן לעניים בכדי נפילה: **ב שבלת שבקציר וראשה מגיע לקמה, אם נקצרת עם הקמה, הרי היא של בעל הבית, ואם לאו, הרי היא של עניים.** שבלת של לקט שנתערכה בגדיש, מעשר שבלת אחת

following: If this one is the *leket*, then it is for the poor and if not, let the tithes that are in this first one, be taken from the second one; and just in case the second happened to be the stalk of

leket, in which case it is not liable to tithing and would disqualify the entire procedure (since one cannot remove tithes from something obligated to something not obligated), he, therefore, takes a third stalk and states: If the second stalk in which I had declared tithes, is, in fact, *leket* and thus cannot be tithes, then let this third one be tithes for the first stalk]. Rabbi Eliezer said [to the Sages]: [According to your view in the previous chapter (Mishnah 9) that one cannot acquire *leket* for the poor,] how then can this poor man give, in exchange, something [i.e., the actual stalk of *leket*] that had not yet become his? No; [rather, according to your view] the owner must transfer to the poor man the ownership of the whole stack [on condition that it be returned later, maintaining the view that such is a valid gift] and then tithe a stalk of grain and give it to him [as above; the *halachah* follows the Sages].

(3) One should not roll *tofah* [i.e, harvest an inferior type of pulse with the rest of the grain, since, in so doing, the *leket*, which should have dropped from the

רבנו עובדיה מברטנורא

נד: מעשר שכולת אחת ונותן לו. לפי שחייב ליתן לו דבר מתוקן כמו שהיתה שכולת של לקט דפטורה מן המעשרות, ואף על פי שעדיין לא נתמרה, חל שם מעשר עליו כמו מעשר ראשון שהקדימו בשבלין שחל עליו שם מעשר אף על פי שעדיין לא נתמרה. וכיצד הוא עושה, מביא שתי שבליים מגדיש זה שנתערבה בו שכולת של לקט, ואומר על אחת מהן, אם זו לקט מוטב, ואם לאו, הרי מעשרותיה קבועים בזה השנית, ונותן לו את הראשונה. ובירושלמי פריך, וניחוש שמא זאת השניה שקבע עליה המעשרות של לקט היא, וכיון שהיא פטורה מן המעשר, אין המעשרות קבועים בה, שאין מפרישים מן הפטור על החיוב, ומשני שלוקח שכולת שלישית ואומר, אם השניה שקבעתי בה המעשרות היא לקט ואינה יכולה להיות מעשר, הרי זו השלישית מעשר על הראשונה: אמר רבי אליעזר וכי היאך העני הזה מחליף דבר שלא בא ברשותו. רבי אליעזר לדבריהם דרבנן קאמר להו, לדידכו דפלגיתו עלי בעשיר שלקט פאה לעני שאני אומר זכה לו ואתן אמריתו דלא זכה לו, היאך העני הזה מחליף דבר שלא בא ברשותו, דהא אין בעל השדה יכול לזכות לו את הלקט לפי דבריכם, ונמצא דלקט זה לא בא ברשותו של עני, אלא לדבריכם מוכה את העני בכל הגדיש על מנת להחזיר, דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה, ונמצאת אותה שכולת שהיא לקט באה ליד העני ויכול להחליפה באחרת. ורבנן אמרי הכא עשו את שאינו זוכה כזוכה, וחשבינן להאי שכולת של לקט כאלו באה לידו של עני, אף על גב דלא זכה בה, לענין זה שיכול להחליפה באחרת. והלכה כחכמים: ג אין מגלגלין בטופח. מין קטנית דק שקורין לו בערבי גילבאן. ורמב"ם פירש שהוא

ונותן לו. אמר רבי אליעזר, וכי היאך העני הזה מחליף דבר שלא בא ברשותו. אלא מוכה את העני בכל הגדיש, ומעשר שכולת אחת ונותן לו: ג אין מגלגלין בטופח, דברי

superior grain will be dropped from the inferior pulse, resulting in a loss for the poor, since the harvester will be more careful regarding the superior grain]; these are the words of Rabbi Meir. The Sages permit it, because it is possible [for the *leket* to fall from the superior grain and thus, the poor will get their proper due].

רבי מאיר. וחכמים מתירין, מפני שאפשר: ד בעל הבית שהיה עובר ממקום למקום, וצריך לטל לקט שכחה ופאה ומעשר עני, יטל, וכשיחזור לביתו ישלם, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, עני היה באותה שעה: ה המחליף עם העניים, בשלו פטור, ובשל עניים חייב. שנים שקבלו את השדה באריסות, זה נותן לזה חלקו מעשר עני, וזה

(4) If a man of means was travelling and [ran out of cash and] was in need of taking *leket*, *shikhah*, *pe'ah* or [*ma'aser oni*] the poor man's tithe, he may take them; and upon his return home, he must pay [the amount gathered], so says Rabbi Eliezer. The Sages, however, say: He was a poor man at that time [and was therefore, entitled to the poor man's gifts, therefore, he need not make any restitution].

(5) One [the owner of the field] that exchanges with the poor [giving produce in exchange for *leket*, *shikhah* and *pe'ah*, that which was given by the poor in exchange] for his [produce], is exempt [from tithes]. But that which [he gives in exchange] for that of the poor is subject [to tithes and must be tithed before being given to the poor]. If two [poor] people leased a field for sharecropping [giving the owner a share of the crop while retaining the rest, they now acquired a status as field owners and as such, are not allowed to take the poor man's gifts from their own field (לא תלקט לעני) — literally: “Do not collect for the poor” (Leviticus 19:10); the Sages interpreted this as meaning that a poor person may not collect from his own field, therefore,] this one gives the other, his due of the

רבנו עובדיה מברטנורא

מין זרע שקורין לו קורטמין ודומה לשעורים, ואומר רבי מאיר שאין מגלגלין זה המין עם שאר מיני זרעים לקצור אותם ביחד, כי הלקט שהיה ראוי ליפול משאר מיני זרעים, יפול מזה המין הגרוע, ונמצא מפסיד לעניים: וחכמים מתירים מפני שאפשר. שיפול לקט משאר זרעים כמו מן הטופח. והלכה כחכמים. פירוש אחר, אין מעלין מים בגלגל מן הבור להשקות את השדה או להרביצה עד שיהא משקה טופח עליה, בשעה שהעניים באים בשביל הלקט, מפני שהוא מפסיד לעניים, וחכמים מתירין מפני שאפשר שישומו ההפסד של עניים בזה ויתן בעל השדה כפי השומא שישומו עליו. ולרבי מאיר דאמר אין מגלגלין, שמין לבעל הבית הפסדו ונטול מן העניים: ד עני היה באותה שעה. ופטור מלשלם. והלכה כחכמים: ה המחליף עם העניים. נותן תבואה או פירות לעני בחלוף מדה שלקט: שלו פטור. מן המעשר מדה שנתן לו העני שהוא של לקט שכחה ופאה: ושל עניים חייב. מדה שנתן בעל הבית לעני מתבואתו, וחייב לעשר קודם שיתן אותו לעני: שנים שקבלו את השדה.

poor man's tithe while this one gives the other, his due of the poor man's tithe. One [a poor man] who leased a field for sharecropping may not take *leket*, *shikhhah* and *pe'ah* or the poor man's tithe [as explained above]. Rabbi Yehudah says: When is this so? When he received from the owner on the terms of [paying] a half, third, or quarter [of the crop, thus the produce is his while yet still attached to the ground and he therefore has the status of a landowner]; but [if the owner] had stipulated with him that: "A third of what you reap is yours" [i.e., he has no ownership at all until after the produce has been cut], then he is permitted to take *leket*, *shikhhah* and *pe'ah*, but not the poor man's tithe [since the *ma'aser oni* only becomes due after being cut; therefore, he has a share in the produce before the tithing liability comes into being].

(6) If one sells a field to another, the seller [if poor,] is permitted [to take *leket*, *shikhhah* and *pe'ah*], but not the purchaser [since he is the field owner]. A man may not hire a worker on the condition that the son [of the worker] should collect the *leket* after him [since the worker will reduce his fee and thus the employer settles his debts with money from the poor]. One who prevents the poor from gathering, or allows one but not another, or helps one of them [to gather], is

רבנו עובדיה מברטנורא

והם עניים: באריסות. למחצה לשליש ולרביע והם נעשים כבעל הבית, ובעל הבית עני אסור בלקט של שדה, דכתיב (ויקרא יט) לא תלקט לעני, אזהרה לעני שלא ילקט הלקט שלו, וחייב להפריש מעשר עני, ולתת לעני אחר ודוקא כל אחד על חלקו נעשה כבעל הבית ולא על חלק חבירו, הלכך מותרין ליתן זה לזה מעשר עני: שקבלה ממנו למחצה. שזכה במחובר. אבל אם אמר ליה (שליש) מה שאתה קוצר, אין לו חלק אלא בתלוש, וחייב לקט שכחה ופאה הכל על בעל השדה. ואע"פ ששכחה העמרים בתלוש בשעת עמור, מכל מקום כאן פטור, דלא קרינן ביה קצירך, הואיל ולא זכה אלא בתלוש. וגר שנתגייר לאחר קצירה דחייב בשכחה לעיל לרבי יהודה, היינו משום דקרינן ביה שדך, ומכל מקום מזהאי טעמא לא מחייבין גר בלקט, מאחר שעיקרו במחובר: ו המוכר שדהו. שמכר לו שדה וקמתה. אבל מכר את הקמה בלבד ושייר השדה לעצמו, שניהם אסורים בלקט שכחה ופאה, שאצל זה אני קורא שדך, ואצל זה אני קורא קצירך: המוכר מותר. בלקט שכחה ופאה אם הוא עני: על מנת שילקט בנו אחריו. שעל ידי כן הפועל מנכה לו מן השכירות, ונמצא פורע חובו משל

נותן לזה חלקו מעשר עני. המקבל שדה לקצר, אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. אמר רבי יהודה, אימתי. בזמן שקבל ממנו למחצה, לשליש ולרביע. אבל אם אמר לו שליש מה שאתה קוצר שדך, מתר בלקט ובשכחה ובפאה, ואסור במעשר עני: ו המוכר את שדהו, המוכר מתר והלוקח אסור. לא ישכר אדם את הפועלים על מנת שילקט בנו אחריו. מי שאינו מניח את העניים ללקט, או שהוא מניח את אחד ואחד

deemed to be a robber of the poor. Concerning such a person it has been said: “Do not remove the landmark of those that come up” (Proverbs 22:28) [interpreted as meaning, do not remove the *leket*, *shikhah* and *pe'ah* of those coming up in the world — a euphemism for the poor who have come down in the world].

(7) A sheaf which the workers had

forgotten [to stack on the pile], but the owner [who was present in the field] did not forget, or which the owner forgot but not the workers; or [a sheaf] which the poor stood in front [of it, thereby blocking it from the view of the workers], or covered it up with stubble, [these] are not to be regarded as *shikhah* — a forgotten sheaf.

(8) If one cuts sheaves to make hats or to make *kumsaot* [a type of low hat], or [cut sheaves] to bake a small loaf, or into [small bundles of] sheaves, he is not subject to the law of *shikhah* [— the forgotten sheaf; since only those sheaves which are forgotten by the final collection when being taken to the threshing-floor are subject to *shikhah*]; if they [the aforementioned cases] are afterwards taken to the threshing-floor, the law of *shikhah* does apply. If one piles up the sheaves for the stack [where he intends to thresh them; since this marks their completion], he is subject to the law of *shikhah*; if he [changed his mind and] afterwards removes them from there to the threshing-floor, the law of

רבנו עובדיה מברטנורא

עניים: אל תסג גבול עולים. כלומר, אל תקרי עולם אלא עולים, אית דמפרשי אלו עולי מצרים, שלא תשנה האזהרות שבתורה שנתנה ליוצאי מצרים, ואית דמפרשי עולים אלו בני אדם שירדו מנכסיהם, וקרי להו עולים לשון כבוד כדרך שקורין לעור סגי נהור: ז ולא שכחו בעל הבית. כגון דבעל הבית בשדה דקאי גביה וזכי ביה. אבל בעל הבית בעיר, הוי שכחה, אף על גב דלא שכחו בעל הבית: ח לכובעות. לעשות מהן כמין כובע בראש, שכך היו רגילים לעשות עטרות של שבולין ולשום בראש: ל כומסאות. אינם גבוהים ובולטים למעלה ככובעות, אלא נכפפים למטה שאינו נראה כל כך, כמה דתימא (דברים לב) הלא הוא כמוס עמדי: ולחררה. קצר מעט ועימר כדי לגלגל עיסה לעשות חררה קטנה על גבי גחלים. פירוש אחר, יש שקוצרים התבואה ומגדישים אותה במקום אחד עד שתתאסף, ואז נושאים אותה למקום שדשים התבואה ומקום הדישה נקרא גורן, ומה שמגדישים על גבי קרקע נקרא כובעות כדמות כובע שמשמין בראש, ומה שמגדישים בחפירה בארץ נקרא כומסאות, לשון כמוס עמדי, ומה שמגדישים בעגולה כדמות אבן הרחים נקרא חררה, על שם

לא, או שהוא מסייע את אחד מהן, הרי זה גזול את העניים. על זה נאמר (משלי כב) אל תסג גבול עולים: ז העמר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל הבית, שכחו בעל הבית ולא שכחוהו פועלים, עמדו עניים בפניו או שחפיהו בקש, הרי זה אינו שכחה: ח המעמר לכובעות ולכומסאות, לחררה ולעמרים, אין לו שכחה. ממנו ולגורן, יש לו שכחה. המעמר לגדיש, יש לו שכחה. ממנו ולגורן, אין לו

shikkah does not apply [since it occurred after the completion of its binding and piling process (see Rambam *Matnas Aniyim* 5:12)]. This is the general rule: Whoever piles up

the sheaves at the place which marks the end of the work, is subject to the law of *shikkah*; but [if they are removed] from there to the threshing-floor, the law of *shikkah* does not apply. He, however, who piles up the sheaves at a place which does not mark the end of the work, is not subject to the law of the *shikkah*; but [if they are removed] from there to the threshing-floor [then the threshing-floor indicates the end of their work and therefore], the law of the *shikkah* applies.

שִׁכְחָהּ. זֶה הַכֶּלֶל, כָּל הַמַּעֲמֵר לְמָקוֹם שֶׁהוּא
גִּמְרָ מִלְּאֲכָהּ, יֵשׁ לוֹ שִׁכְחָהּ. מִמְּנֵו וְלַגֶּרֶן, אֵין
לוֹ שִׁכְחָהּ. לְמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ גִּמְרָ מִלְּאֲכָהּ, אֵין לוֹ
שִׁכְחָהּ. מִמְּנֵו וְלַגֶּרֶן, יֵשׁ לוֹ שִׁכְחָהּ:

רבנו עובדיה מברטנורא

שהחררה עגולה: **ולעמרים**. עשה עמרים קטנים וטופו לעשות משנים ושלשה עומר אחד: **אין לו שכחה**. כלומר מה ששכח בשדה בשעה שמוליך לאחד מן המקומות הללו אינו שכחה, דכתיב (שם) כו כי תקצור קצירך בשדה ושכחת עומר בשדה, מה קציר שאין אחריו קציר אף עומר שאין אחריו עומר, יצא אלו שיש אחריהן עומר: **ממנו ולגורן יש לו שכחה**. המוליך מאחד מהמקומות הללו לגורן, ושכח עומר באחד מן המקומות הללו הוי שכחה: **המעמר לגדיש**. ורוצה שישארו באותו מקום ושם ידוש אותם יש לו שכחה: **ממנו ולגורן**. ואם נמלך עליהם אחר כך ומוליכם למקום אחר לדוש אותם אין לו שכחה: